

A pécsi ANT Martyn Ferenc Művészeti Szabadiskola növendékeinek *Hangzó tárlata*

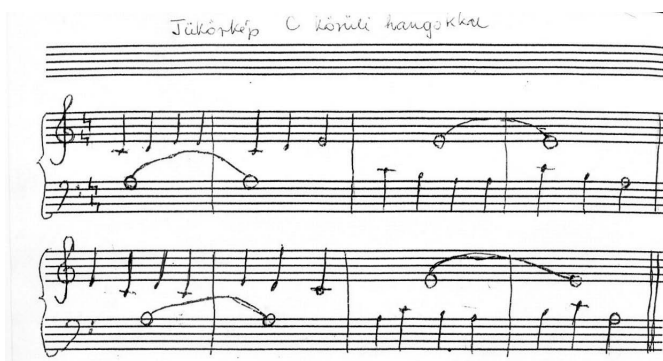
Korunk, az ezredforduló legdivatosabb tudománya, a vizuális kultúratudományok feltárják jószerevel mindazokat a látásunkat „meghosszabbító” szerkezeteket, találmányokat, készülékeket, melyek a mai kultúrát megelőgezték, melyeknek és utódaiknak köszönhetően látásunk már rég nem olyan, mint lehetett egykor. (Sajnálatos módon auditív, kinetikus és más, érzékeléssel kapcsolatos kultúratudományok nincsenek.)

Miközben – megtoldva különböző „-szkópokkal” és „-tropokkal” – szemünk két-ségkívül egyre mélyebbre képes hatolni a világ titkaiba, s – más szerkezetek és rendszerek révén – azok látása szinte mindenkinek megadatik, azaz élményeink közöttök és általánosak, egyre kevésbé törődünk azzal, hogy az ismereteket médiumok révén nyerjük, nem közvetlenül szerezzük; hogy ezek esetleg egészen mások, mint amire magunk kíváncsiak lennénk; hogy valójában a médiumok ismerete lépett a világé helyé-be, mert ők vannak a szemünk előtt, kérdéseink rájuk vonatkoznak; hogy az általuk elfedett világ a valódi, amit észre sem veszünk; hogy látótávolságunk katasztrofálisan lerövidült stb. (Ugyanezeket elmondhatjuk a csend hangjairól elfeledkező, motor- és elektronikus hangzásokba feledkező hallásunkról, a legfeljebb a kifutóra képzett manö-kenek mozdulataiban felémlő eredeti, mára ügyetlenné vált és gépesített mozgásunkról.) Különös készségekkel megáldott testünket semmire se becsülve elfelejtjük őt magát, művészetekként muzeologizálva képességeit, s használjuk a médiumokat, kíváncsisá-gunk vagy érzéki éhségünk csillapítására. Közben azt is elfelejtjük, hogy ezek az élmé-nyeink virtuálisak. Se ízük, se illatuk, se hőfokuk, se helyük, se idejük nincsen (követke-zésképp nekünk se nagyon van), illetve tetszőlegesen társíthatók hozzájuk; s nem is tapinthatók.

A médiumok – még ha szándékunknak megfelelően programozottak is –, mint tudjuk, nem biztos, hogy a valóságot közvetítik, sokkal inkább azt, amit ők „tapasztalnak”, amire programozva vannak. Ráadásul minden tekintetben irányítottak és ellenőrzöttek. Mond-hatjuk tehát: mindannyian hasonló ismeretek birtokában élünk és cselekszünk, de nem a valóság, hanem annak virtuális mása szerint, nem a magunk szabad elhatározásából és nem a magunk által felismert lehetőségeknek megfelelően. Azaz irányítottak és ellenör-zöttek vagyunk.

Hogyan lehet elsajátítani – szó szerinti értelemben – az így egyre kiismerhetetlenebb-nek tűnő, elsődleges, létező világot, melyhez döntéseink szabadsága is tartozott, s visz-szaszerezni ezt? (Miközben, persze, a másodlagos, a civilizált világ törvényein és mind-kettőnek a mai, virtuális másán és eszközrendszerén is keresztül kellene rágni magunkat.) Létezik-e olyan princípium, mely mindhárom világban érvényes, és létezésünk kiinduló-és támpontjaként szolgál?

Korábban az élet ilyen princípium volt. Az ember épp olyan valóság, mint maga a világmindenség, annak bármely része, s épp olyan szerves, élő egész – Szentgyörgyi Albert, a Martyn Ferenc Művészeti Szabadiskola szellemiségének egyik forrása szerint. Ezeket az összefüggéseket, a lényegi azonosságot állítják a rendszerelvű élettudományok és gondolkodás. Így a közvetlen tapasztalás, a belőle fakadó közvetlen felismerés, a tapasztalás alapján elgondolható világ képe az az alap, melyen önálló személyiséggé

1. ábra. Fricska Annamária (10 éves): Tükörkép

válhatunk. Mintha a szabadiskolának épp ez lenne a programja.

A médiumok közvetett ingerei azonban nem ugyanazokat a reakciókat (folyamatokat) váltják ki az emberben (agyában, lelkében, testében), mint a közvetlenek. Elidegenítenek, sőt, el is fordítanak a valóságtól, épp azért, hogy csupán láthatók (és hallhatók), csupán adalékok valamihez. Márpedig a világnak s az embernek egy-egy részét kiiktatva s adalékokként fogadva be az ismereteket épp attól a lehetőségigtől fosztjuk meg magunkat, amire egész voltunk hivatott: hogy tudniillik felismerjük összefüggéseinket. Elképzeltető a létezésnek olyan módja, melybe ez is belefér? Az alkotás, a szó legszorosabb értelmében, nem az az életfolyamat-e, mely maga is önálló valóságot teremt, miközben megismeri és

rendezi a természetes és mesterséges világok törvényeit? S ha így van, az alkotás, a művészet művelése nem az a kivételes lehetőségünk-e, melyen keresztül átláthatjuk, megérthetjük, élhetjük a világokat és magunkat? Azaz: az alkotás, a művészet princípium. A művészeti szabadiskola programja erre épül.

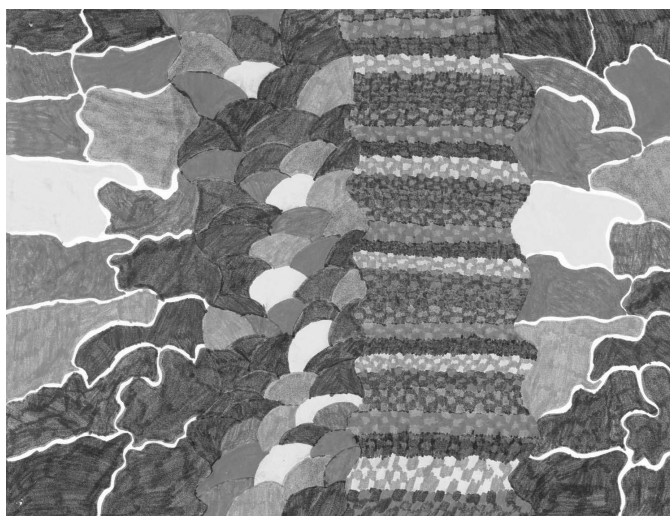
A 20. századra Pécs művészeti központ lett. Talán a 19. században, a Zsolnay-gyárba hívott művészekkel, illetve az ottani műhelyekben kinevelt emberekkel kezdődött a történet, hiszen az iskola vagy műhely alapfeltétele egy központnak. Megteremt ugyanis egy légkört, melyben az emberi képességekről és a jövőről „folyik a szó”.

Lantos Ferenc festőművész többrendbéli iskolaalapító Pécsen: az 1957-ben nyílt zene-gimnáziumban megszervezte a művészeti (képző- és iparművészeti) oktatást, majd végzett növendékeivel műhelyt alapítottak: a kortárs nemzetközi művészet elismert Pécsi Műhelyét. Mára Pécsnek – igazi központhoz méltón – nemcsak művészeti egyeteme, de – Martyn Ferenc festőművésznek az 1940/50-es évek fordulóján kezdeményezett foglalkozásaira hivatkozó – szabadiskolája is van.

Az Apáczai Nevelési Központ Martyn Ferenc Művészeti Szabadiskolája 1985-ben ugyancsak zeneiskolaként indult, oktatói közt az akkor már 20 éves gyakorlattal rendelkező Apagyai Máriával. A zeneiskola 1986-ban, a Lantos által javasolt vizuális tagozat létrehozása után alakult át művészeti iskolává, majd művészeti szabadiskolává. „Nem

azért hoztuk létre [...], hogy eggyel több 'szabvány' művészetoktatási intézmény legyen az országban, hanem avval a céllal, hogy Apagyi Mária és dr. Lantos Ferenc 1968 óta végzett, a művészetoktatást szemléletileg megújító kísérleteinek eredményeit önálló iskolai keretek között működtessük. A szabadiskola tehát saját koncepcióval rendelkezik" – olvashatjuk Lantos visszatekintő kéziratában, mely az ANK Martyn Ferenc Művészeti Szabadiskola számára készült, ahol ma már mozgásművészeti stúdiók is folynak.

Az 1970-es években kiállítás-sorozatban találkozhattunk Lantos összeforrt alkotói és oktatói koncepciójával (*Természet – látás – alkotás*), tavaly pedig egy szokatlan, 3 kötetes könyvsorozatban Apagyi Mária *Zongorálom* című, tankönyvvé rendezett zenefelfogásával. Szokatlan, hiszen címlapján egy költemény, egy kép és egy zenei ábra komponálódik egybe. „Tág a világ, mint egy álom. Mégis elfér egy virágon.” – írta Weöres Sándor, s alatta Lantos Ferenc körformába, a teljesség szimbólumába foglalt ábrája: *Tulipán virágjának felülnézeti szimmetriái*. Mellettük a

Kromatika

Frei Anna, 10 éves, 3.o.zg.
Tanár: Arvane Kizásis Agnes
2002.jan.30.

2. ábra. Frei Anna (10 éves): Kromatika.

zongora klaviatúrájának fekete-fehér ritmusa. Ez a „művészetközi”, illetve a természet és művészet közt átjárást biztosító ars poetica a summája annak a „művészeti nevelési” koncepciónak, melynek gyökerei talán az 1920-as évek sok pécsi növendéket vonzó

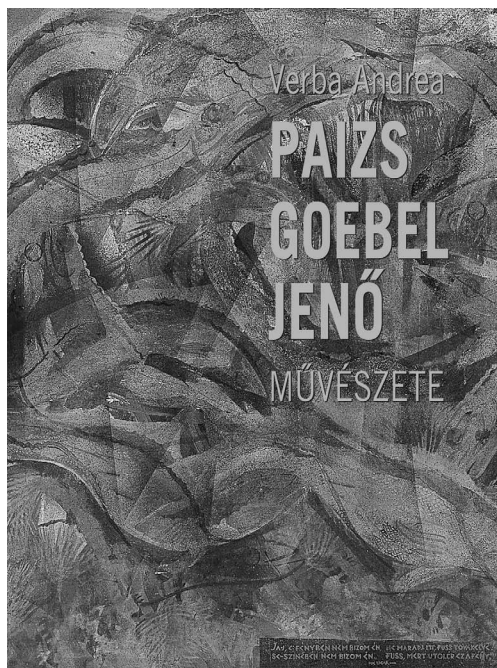
weimari *Bauhaus*áig nyúlnak vissza, de amelyben szerepet kap még valami, ami nélkül az ember teljességéről nem beszélhetünk: a játék. Játék nélkül az alkotás és az élet is elképzelhetetlen. Ebben engem először, pécsi gimnazistaként, egy fiatal (akkor 35 éves) tanár, Lantos Ferenc, Tüskés Tiborné irodalmi önképzőkörének vendége erősített meg.

A világ legapróbb részeiben az egészhez hasonlóan meglévő teljesség, az élet mindenben közös törvényeinek felismerése (a *Rend és lehetőség* felismerése, Lantos Ferencnek az Apáczai Nevelési Központban őrzött festménye címe szerint) és a játék az alapelvei annak a kreatív oktatásnak, melynek során a tanulók számára is átláthatóvá és átjárhatóvá lesznek világaink. A teljesség elemei: a pont, a vonal, a folt, a hang, a sík, a forma, a test, ezek viselkedése, környezete, rendszerei, nézőpontoktól, kapcsolataiktól és sok minden mástól függő változásai közös szerkezetekbe foglalhatók. Ezeket a ritmus, a szimmetria, az arány különféle törvényei szerint létező szerkezeteket – mint amilyen az ismétlés, a tükörkép, a variáció, az improvizáció – és az elemeket meg- és kiismerni személyes, mégpedig alkotó módon való tapasztalással lehet, melynek során – a művészetköziségnek köszönhetően – a növendék vizuálisan, hanggal és mozgással egyaránt dolgozhat. A (komolyra is forduló) játék Apagyi Mária zenei improvizáció-felfogásának és -oktatásának, előadóművészetének éppúgy alapja, mint Lantos vizuális rendszerének. Eredményei azok a gyerekek és fiatalok (ma már tanárok is), akik a szabad, önálló, játszó és gondolkodó, a virtuális világot a többivel egységben, alkotva érzékelő embert „átviszik” a jövőbe. Azaz a jövőnk alapja ez a művészetpedagógia.

Nem tehetek hát mást, mint hogy kívánom, hogy az országos oktatási és nevelési programjainkból majdhogynem eltűnt művészeti nevelés visszatérjen iskoláinkba, hogy legyenek saját tapasztalatokat gyűjteni és feldolgozni képes, a szabályok és lehetőségek összhangját megtartani és a kulturális fordulatokban újra- meg újrafogalmazni tudó emberek.

Keserü Katalin

ELTE, Művészettörténeti Intézet

A kötet megjelenésével egy időben nyílt kiállítás a festőművész képeivel a Budapest Történeti Múzeumban, amely 2009. július 23-tól 2009. szeptember 23-ig tekinthető meg.